

Rapport 6794

NIEUWSTAD 52-60, GORINCHEM

J. Dijkstra

Nieuwstad 52-60, Gorinchem, gemeente Gorinchem

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

J. Dijkstra

Colofon

ADC Rapport 6794

Nieuwstad 52-60, Gorinchem, gemeente Gorinchem
Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

Auteur: J. Dijkstra

In opdracht van: Poort6

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, december 2025

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'AvB', with a long horizontal stroke extending to the right.

A. van Benthem

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Nijverheidsweg-Noord 114
3812 PN Amersfoort
T 033 299 8181
E info@archeologie.nl
W www.archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	8
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	11
1.4 Opzet van het rapport	11
2 Methoden	12
3 Resultaten	13
3.1 Fysisch geografisch onderzoek	13
3.2 Sporen en structuren	14
3.3 Vondstmateriaal	16
4 Synthese	18
4.1 Algemeen	18
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	18
5 Waardering en selectieadvies	19
5.1 Waardering van de vindplaats	19
5.2 Selectieadvies	19
Literatuur	21
Lijst van afbeeldingen	21
Lijst van tabellen	21
Verklarende woordenlijst	22

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Gorinchem
Plaats:	Gorinchem
Toponiem:	Nieuwstad 52-60
Coördinaten:	126.290 / 426.671 (NW) 126.311 / 426.678 (NO) 126.307 / 426.660 (ZW) 126.323 / 426.653 (ZO)
Projectverantwoordelijke:	J. Dijkstra
Opdrachtgever:	Poort6 Contactpersoon: Dhr. L. Guijt Adres: Schelluinsestraat 3 4203 NJ Gorinchem Tel: 0183-669900 E-mail: l.guijt@poort6.nl
Bevoegde overheid:	Gemeente Gorinchem Dhr. D. Rumpff
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Dhr. P. Floore
Goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	ja (8 december 2025), via email dhr. D. Rumpff
Archiszaaknummer:	5843124001
ADC-projectcode:	003806
Complex en ABR codering:	NS (nederzetting-stad)
Periode(n):	Nieuwe tijd
KNA versie:	4.2
Geologische context:	Komafzettingen van de Formatie van Echteld met ingeschakeld veen
Plangebied	310 m ²
Onderzoeksgebied	118 m ² (oppervlakte van de tuinen waarin een proefsleuf van 15 x 2 m)
NAP hoogte maaiveld:	Gemiddeld 1,20 m +NAP
Maximale diepte onderzoek:	1 m -mv
Uitvoering van het veldwerk:	6-10-2025
Beheer en plaats documentatie:	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Zuid-Holland

Samenvatting

In opdracht van Poort6 heeft ADC ArcheoProjecten op 6 oktober 2025 een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) uitgevoerd in de tuinen van Nieuwstad 52-60 te Gorinchem in het kader van een sanering. Hierbij is één proefsleuf aangelegd. De grond ter plekke van de achtertuinen is afgegraven tot 1 m -mv. De locatie bevindt zich in de historische binnenstad van Gorinchem.

De verwachtingen die op grond van het vooronderzoek zijn gesteld, kunnen op basis van het huidige onderzoek deels worden bevestigd. Ter plekke van de achtertuinen van Nieuwstad 52-60 bevinden zich ophogingslagen. De onderste lagen kunnen mogelijk gerelateerd worden aan de (voet van de) wal van de vestingwerken. De lagen die hier op en tegenaan liggen, dateren uit de 19^e eeuw en zijn te relateren aan het bouwrijp maken van het gebied nadat de vestingwerken buiten gebruik raakten.

De ophogingslagen konden worden gevolgd tot ca. 1 m -mv. De ophogingslagen en mogelijke lagen van de vestingwal zijn onder dat niveau nog behouden.

De eerste meter grond vanaf het maaiveld is aangemerkt als niet-behoudenswaardig. Nadat de proefsleuf was gegraven is, na overleg met het bevoegd gezag, de sanering van de overige delen van de tuinen voortgezet. Het advies was hier dus vrijgave (tot 1 m -mv).

De ophogingslagen zijn tot op een dieper niveau aanwezig. Het is niet uitgesloten dat ophogingen van de wal van de vestingwerken in de diepere ondergrond beter bewaard en beter herkenbaar zijn. Daarom adviseert ADC ArcheoProjecten om de zeer hoge archeologische verwachting van dit kleine deel van Gorinchem te handhaven vanaf 1 m -mv.

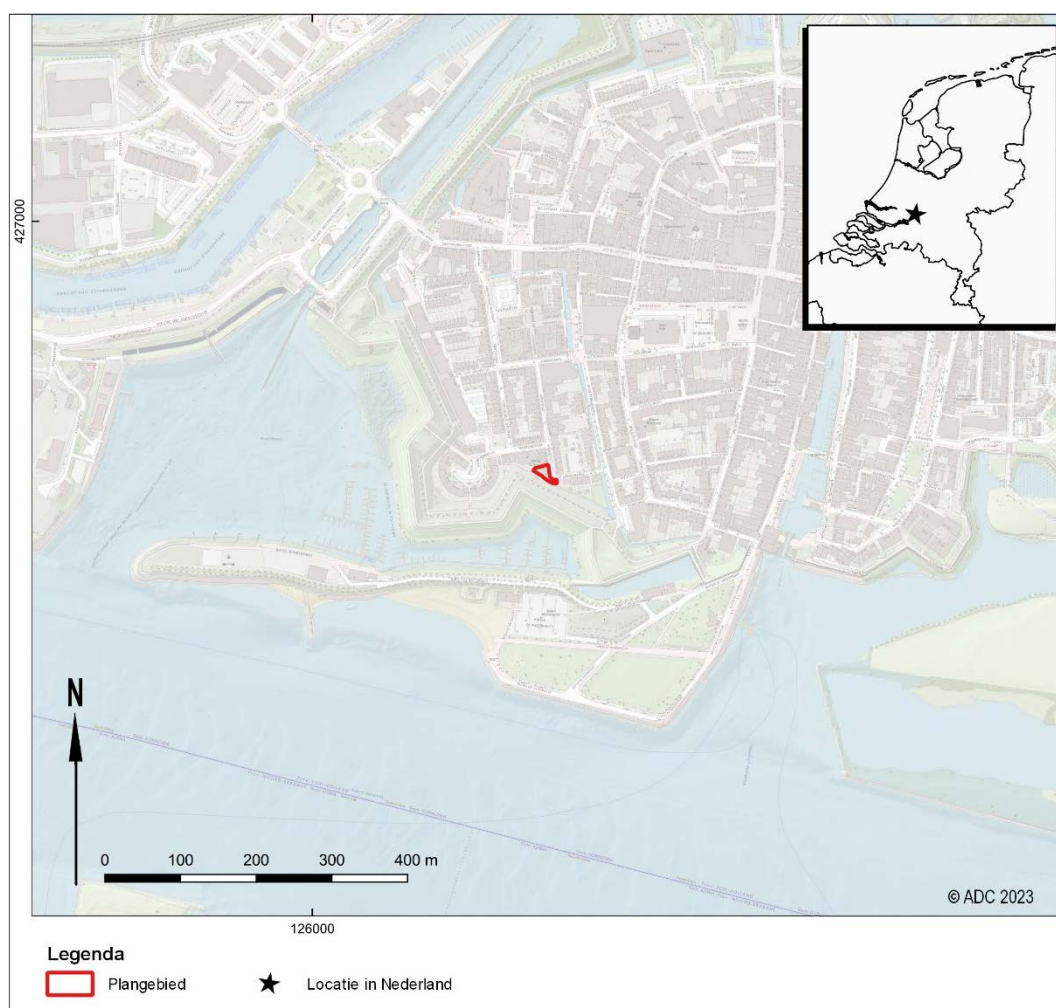

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van Poort6 heeft ADC ArcheoProjecten een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in de tuinen van Nieuwstad 52-60 te Gorinchem in het kader van een sanering (afb. 1.1). Het onderzoek betreft hier alleen de tuinen waar een meter grond wordt afgegraven om een schone leeflaag te creëren. Aan de straatzijde worden nieuwe woningen gebouwd, maar vanwege de geringe verstoringsdiepte hoeft hier geen archeologisch onderzoek plaats te vinden.

Vooronderzoek (zie §1.2) heeft aangetoond dat archeologische resten uit de Nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn (daterend na de 16^e eeuw, zie ook tabel 1). Vanwege de hoge archeologische verwachting voor de Nieuwe tijd diende er vervolgonderzoek plaats te vinden in de vorm van een proefsleuvenonderzoek in de tuinen van de percelen Nieuwstad 52-60 (zie voor periodisering tabel 1).

Afb. 1.1. Locatie van het onderzoeksgebied.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 310 m² en was aan de straatzijde tot het onderzoek bebouwd. De proefsleuf is ter plekke van achtertuinen aangelegd (afb. 1.2). Het gebied ligt in het zuidwesten van de oude binnenstad van Gorinchem aan de Nieuwstad 52-60. In het gebied is één proefsleuf aangelegd met een totale oppervlakte van 30 m² en een diepte van 1 meter -mv.

Het veldwerk is uitgevoerd op 6 oktober 2025. In die periode is de proefsleuf aangelegd en onderzocht conform het Programma van Eisen (PvE), dat door J.J. Jetses namens ADC

ArcheoProjecten is opgesteld.¹ Dit ontwerp is goedgekeurd door dhr. D. Rumpff van de gemeente Gorinchem. De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens het IVO zijn verzameld, zijn gedeponeerd in het Provinciaal Depot Bodemvondsten Zuid-Holland te Alphen aan den Rijn.

Afb. 1.2. De ligging van de proefsleuf in Gorinchem.

Het veldteam bestond uit de volgende personen: J. Dijkstra (projectverantwoordelijke en senior archeoloog) en T. Wolf (veldarcheoloog). De opdrachtgever heeft gezorgd voor de graafmachine. Het vondstmateriaal is bestudeerd door J. Dijkstra. Controle en coördinatie van documentatie en vondstverwerking is uitgevoerd door J.W. Beestman.

1.2 Vooronderzoek

In verband met toekomstige ontwikkelingen in het plangebied aan de Nieuwstad is een eerste archeologische inventarisatie in het onderzoeksgebied uitgevoerd in december 2023 door ADC ArcheoProjecten.² Uit het vooronderzoek is gebleken dat er binnen het plangebied een hoge verwachting geldt voor de periode Nieuwe tijd, specifiek na het einde van de 16^e eeuw. Dit in verband met de ligging net buiten de middeleeuwse stad, maar binnen de laat 16^e-eeuwse vestingwerken (afb. 1.3 en 1.4). Een deel van het plangebied is aan het begin van de 19^e eeuw bebouwd (afb. 1.5). Vanaf de late 19^e eeuw is het plangebied bebouwd aan de straatzijde met aan de achterzijde tot aan de wal tuinen (afb. 1.6).

Op basis van de resultaten van het vooronderzoek is geadviseerd een proefsleuvenonderzoek - variant archeologische begeleiding met eventuele doorstart naar een opgraving - variant

¹ Jetses 2025, PvE nummer 25-025, goedgekeurd door het bevoegd gezag op 3-9-2025.

² Van Puijenbroek 2023.

archeologische begeleiding uit te laten voeren.³ Het bevoegd gezag, de gemeente Gorinchem, heeft echter na overleg tussen opdrachtgever en bevoegd gezag besloten, een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren op de locatie van de tuinen.

Afb. 1.3. Het plangebied op de kaart van Jacob van Deventer uit 1563.

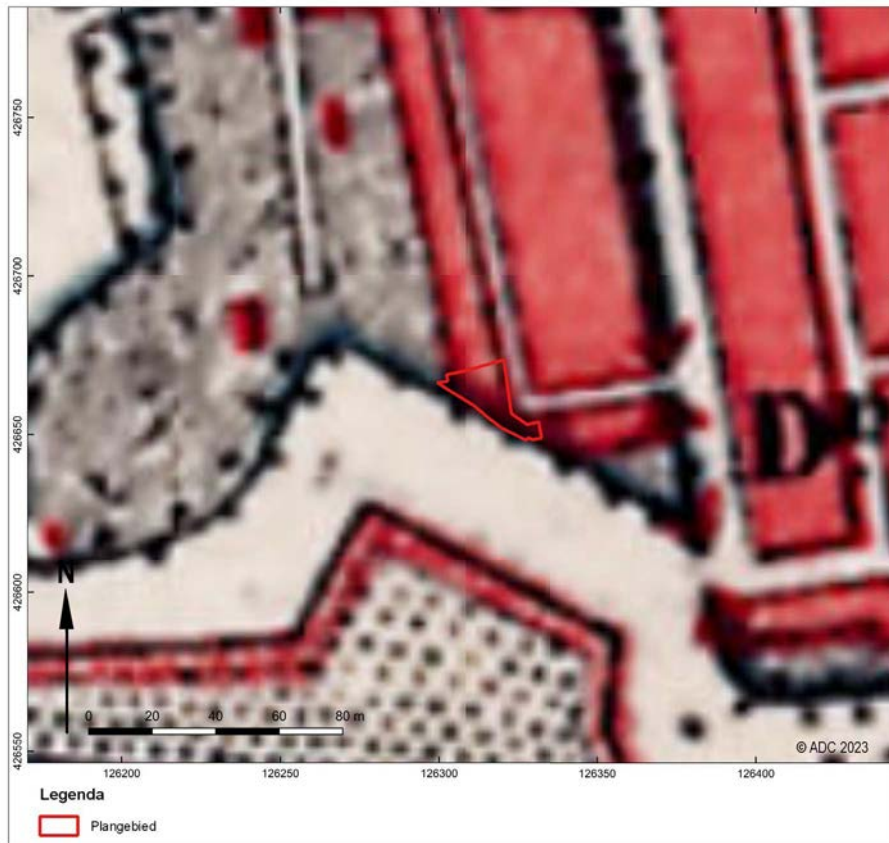

Afb. 1.4. Het plangebied op de stadsplattegrond van J. Blaeu uit 1649.

³ Van Puijenbroek 2023.

Afb. 1.5. Het plangebied op het verzamelplan van de Kadastrale minuut uit 1811 – 1832.

Afb. 1.6. Het plangebied op de Bonnekaart uit 1900 (Bureau militaire verkenningen).

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Het IVO in de vorm van proefsleuven heeft tot doel de aard, omvang en kwaliteit (gaafheid en conservering) vast te stellen van de vindplaats(en) in het gebied om te komen tot een definitief oordeel over de behoudenswaardigheid ervan. Daarnaast moeten gegevens verkregen worden om hetzij verder archeologisch onderzoek mogelijk te maken, hetzij adequate maatregelen voor behoud en beheer te kunnen treffen.

In het PvE zijn verschillende onderzoeksvragen gesteld. Deze worden in dit rapport beantwoord op basis van hetgeen in de proefsleuven is aangetroffen.

Algemeen

1. Zijn archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) aangetroffen?
2. Vormen de archeologische resten behoudenswaardige vindplaatsen?
3. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert: welke verklaring is hiervoor te geven?

Perioden en vindplaatsen

4. Wat is per archeologische vindplaats in het onderzoeksgebied:
 - a. de ligging, de omvang en begrenzing (verticaal en horizontaal),
 - b. aard en complextype,
 - c. de vondst- en spoordichtheid,
 - d. de ouderdom en/of de aanwezige archeologische periode(s),
 - e. de mogelijke informatiewaarde van analyses/determinaties van de vondsten en monsters op basis van de scans,
 - f. de kwaliteit van de resten (gaafheid en conservering)?
5. Is er een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied?

Landschappelijk

6. Hoe ziet de bodemopbouw eruit en in hoeverre is deze aangetast door (sub)recente ingrepen?

1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.2 -specificatie VS05). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen.

Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt een omschrijving van de onderzoeksmethoden in hoofdstuk 2. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de resultaten van het onderzoek beschreven. Hierbij wordt ingegaan op de aangetroffen sporen en vondsten. In hoofdstuk 4 volgen de synthese en de beantwoording van de onderzoeksvragen. Tot slot wordt in hoofdstuk een waardering conform de KNA en een selectieadvies gegeven.

Afb. 1.7. De opgravingslocatie gezien vanaf de wal (vanuit het zuiden).

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de KNA 4.2 en het PvE.⁴ Tijdens het IVO is één proefsleuf (of werkput) aangelegd (afb. 2.1). De proefsleuf ligt in de voormalige achtertuinen van de gesloopte bebouwing aan de straat. Hierbij werd gewerkt onder saneringscondities.

De proefsleuf ligt vrijwel op dezelfde plaats zoals voorschreven in het PvE en had een afmeting van 15 x 2 m. De proefsleuf had een diepte van 1 m -mv, de diepte tot waar de sanering noodzakelijk was.

Het PvE schreef de aanleg van één vlak voor. Tijdens de aanleg van het vlak kwamen er echter sporen tevoorschijn waarvan het team de noodzaak voor documentatie in zag. Achteraf bleken het recente sporen te zijn. Een eerste vlak is over een lengte van ca. 10 m aangelegd, het tweede over de volle lengte van 12 m. De hoogte van vlak 1 bedraagt aan de noordwestzijde 0,84 m NAP en aan de zuidoostzijde 0,73 m NAP. Vlak 2 is aangelegd op (gemiddelde) een diepte van 0,40 m NAP.

De vlakken zijn machinaal aangelegd. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten verzameld uit ophogingslagen, per spoornummer. De vlakken zijn bij aanleg met de metaaldetector onderzocht. Grondsporen zijn direct ingekrast. Vervolgens is het vlak en ieder spoor daarin gefotografeerd en getekend met een Gps waarbij om de 3 à 4 m een waterpashoogte is bepaald. Het zuidwest profiel is gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. In dit profiel kwam de opeenvolging van de ophogingslagen goed in beeld. De sporen zijn niet gecoupeerd omdat overduidelijk was op basis van de vulling dat deze recent waren.

Afb. 2.1. De sporen in vlak 1 en 2 (werkput 1).

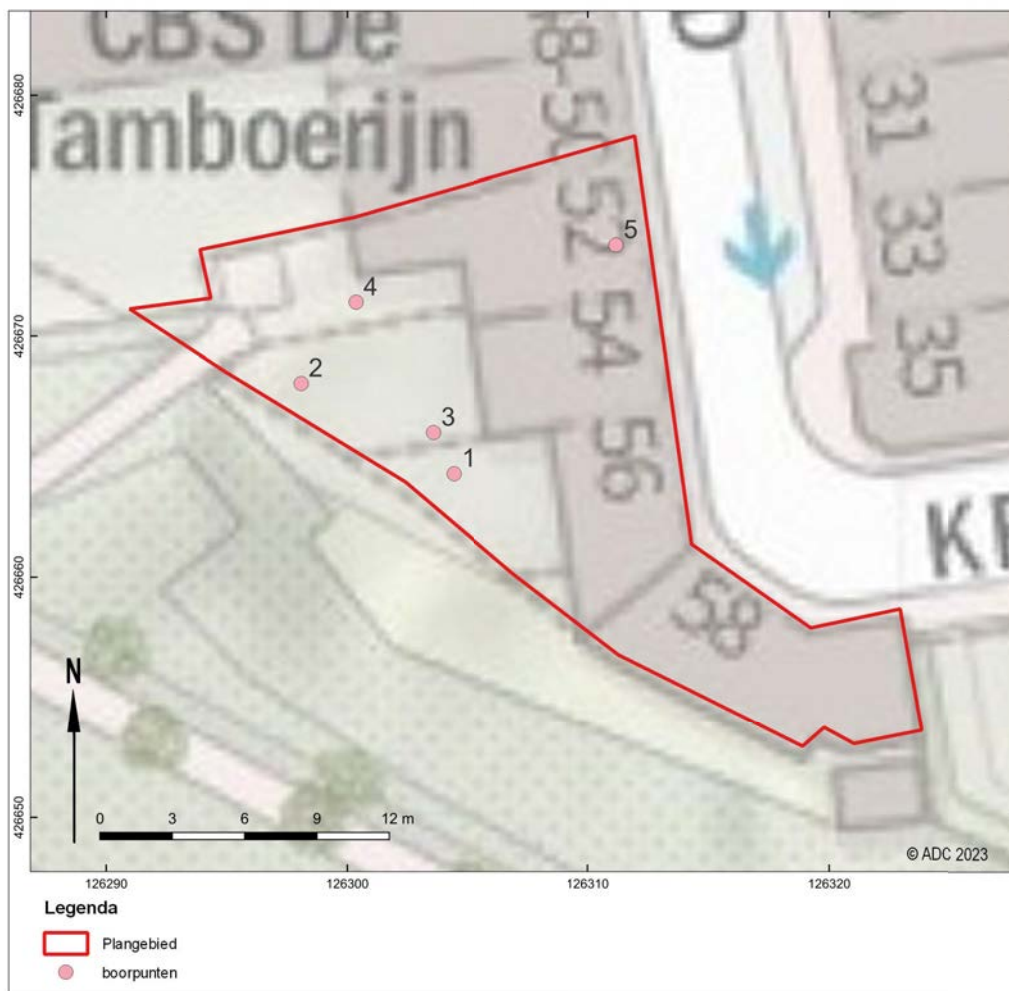
⁴ Jetses 2025.

3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek

Tijdens het proefsleuvenonderzoek reikte de onderzijde van de proefsleuf niet tot in de natuurlijke bodem. Informatie over de bodemopbouw is overgenomen uit het rapport van het vooronderzoek.⁵ Op de geologische kaart is te zien dat het plangebied ligt ter plekke van komafzettingen van de Linge van de Formatie van Echteld met ingeschakeld veen. Dit kon worden bevestigd door het verkennend booronderzoek in de achtertuinen (afb. 3.1). De boringen in de achtertuin zijn gezet tot in de natuurlijke ondergrond. De natuurlijke laag is aangetroffen vanaf een diepte van 150-200 cm -mv (0,64 tot 0,09 m -NAP). Deze natuurlijke afzettingen bestaan voornamelijk uit zwak tot sterk siltige klei die als komafzettingen zijn geïnterpreteerd. Deze komafzettingen waren in de meeste gevallen venig met zichtbare plantenresten in de boorkernen. In boring 2 week dit beeld af. In deze boring is een veenlaag onderscheiden. Deze veenlaag had duidelijk zichtbare houtfragmenten en is daarom als bosveen geïnterpreteerd. Deze veenlaag lag tussen 2,2 en 2,5 m -mv (0,79 tot 1,09 -NAP). Onder het veen is zandige klei met schelpgruis aangetroffen. Deze kleilaag kan worden geïnterpreteerd als een kleine restgeul of als een crevassegeul. Nadat deze niet meer actief werd lag deze lager in het landschap waardoor er bosveen kon groeien.

Afb. 3.1. Boorpuntenkaart. Uit: Van Puijenbroek 2023, 31.

Boven de natuurlijke afzettingen is een dik pakket opgebrachte grond aangetroffen. Dit pakket bestaat uit verschillende lagen klei die vaak zandig waren. Kenmerkend aan deze lagen was de aanwezigheid van puin, baksteen, geglazuurd aardewerk en stukjes leisteen. Er waren echter grote

⁵ Van Puijenbroek 2023.

verschillen in de hoeveelheid van deze indicatoren variërend van vrijwel geen tot een ondoordringbare laag van puin.

3.2 Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn in vlak 1 drie paalkuilen aangetroffen die op basis van de vulling als zeer recent zijn geïnterpreteerd. De paalkuilen bevinden zich in ophogingslagen.

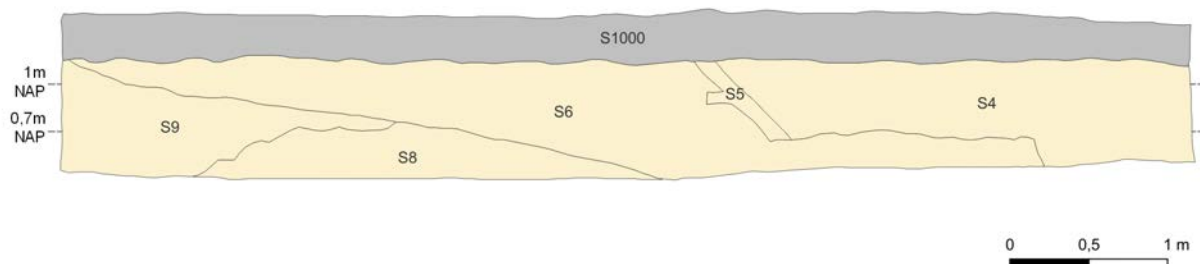
In vlak 2 zijn op een kuil in het zuidoostelijk deel van de werkput na alleen ophogingslagen aangetroffen. Ook de kuil is als recent gezien op basis van laat 20^e-eeuws materiaal in de vulling (niet verzameld).

Afb. 3.2. Een deel van vlak 1 (werkput 1) met van links naar rechts de sporen 4, 5 (de smalle baan, zie ook het zuidwest profiel op afb. 3.5) en 6.

Afb. 3.3. Dronefoto van werkput 1 vlak 2.

© ADC 2025

Afb. 3.4. Zuidwest profiel werkput 1.

Afb. 3.5. Boven het noordelijk deel van het zuidwest profiel; onder het zuidelijk deel van het zuidwestprofiel.

In het profiel is de opeenvolging van ophogingslagen van vooral zandige klei goed te zien. De ophogingslagen verschilden in samenstelling. Sommige waren zeer puinrijk (S6) andere relatief schoon (S8 en 9). De dunne laag S5 geeft mogelijk een tijdelijke stop weer, waarbij deze dunne laag tegen de 'helling' is aangebracht als tijdelijke afdekking.

Uit de ophogingslagen kwam een mengeling van vondstmateriaal, van 15^e/16^e -tot 19^e-eeuws materiaal (aardewerk, fragment polychroom tegeltje, complete tegel met opdruk uit de late 19^e eeuw, faïence, pijpenkoppen en dergelijk, zie paragraaf 3.3). Een selectie is meegenomen voor datering. Uit spoor 9 komt geen materiaal, wel uit spoor 8 en dit betreft een scherp grijsbakkend aardewerk (14^e-vroeg 16^e eeuw) en een fragment roodbakkend aardewerk. Deze laatste betreft een wandscherf met een horizontaal oortje, mogelijk afkomstig van een kleine kom met aan de binnenzijde slib met daarop groen glazuur (17^e-18^e eeuw). Mogelijk behoren de lagen S8 en 9 nog tot de wal van de vestingwal, maar dan niet tot de eerste fase. In de sporen 4 en 6 bevond zich naast materiaal dat in de 17^e/18^e eeuw gedateerd kan worden ook later materiaal, waaronder een

tegel uit de late 19^e eeuw. Deze ophogingen hebben vermoedelijk te maken met het bouwrijp maken van het terrein nadat de verdedigingswerken hun functie hadden verloren.

3.3 Vondstmateriaal

Tijdens het veldwerk zijn enkele vondsten geborgen voor de datering van de ophogingslagen (tabel 2). In totaal zijn drie vondstnummers uitgeschreven. Hierna worden deze kort besproken.

Tabel 2. Overzicht van de vondsten.

Inhoud	Aantal	Gewicht (gr)
Aardewerk	4	321,6
Pijpaardewerk	1	5,5
Tegel	3	1548
Totaal	8	1.875,1

In vondstnummer 1 bevindt zich een wandscherf grijsbakkend aardewerk met een datering in de periode 14e-vroeg 16e eeuw. Daarnaast bevinden zich twee fragmenten van wandtegels en een complete tegel met reliëf in hetzelfde vondstnummer. Eén wandtegel betreft een deel van een polychrome tegel met een datering in de 17e eeuw. De andere een blauw-witte tegel waarop net de benen van een man te zien zijn en op de hoek een ossenkop. Deze dateert uit de tweede helft van de 17e eeuw. De laatste tegel heeft in reliëf de productieplaats met firma staan (afb. 3.6). De vestiging in Jurbise werd in 1876 opgericht.⁶

Afb. 3.6. De complete tegel van vnr 1. Bovenaan: Utzscheider, daaronder Jaunez et Cie, in het midden horizontaal: Jurbise, daaronder Belgique en daar weer onder, rond: modell depose.

In vondstnummer 2 bevindt zich een randfragment van een bord met op de vlag eenvoudige slijbversiering ('komma's') en een fragment van een ovale pijpenkop. Beide dateren in de periode Nieuwe tijd B.

⁶ <https://industrie.lu/Utschneider-Jaunez.html>

In vondstnummer 3 bevinden zich twee scherven aardewerk. Een randfragment van een vorm van grijsbakkend aardewerk wordt gedateerd in de periode 14^e-vroeg 16^e eeuw. Een horizontaal worstoortje van mogelijk een kom van roodbakkend aardewerk heeft aan de binnenzijde een sliblaag met daar overheen groen glazuur (16^e-17^e eeuw).

4 Synthese

4.1 Algemeen

De verwachtingen die op grond van het vooronderzoek zijn gesteld, kunnen op basis van het huidige onderzoek deels worden bevestigd. Ter plekke van de achtertuinen van Nieuwstad 52-60 bevinden zich ophogingslagen. De onderste lagen S8 en 9 kunnen mogelijk gerelateerd worden aan de (voet van de) wal van de vestingwerken, maar zeker is dit niet. De lagen die hier op en tegenaan liggen, dateren uit de 19^e eeuw en zijn te relateren aan het bouwrijp maken van het gebied nadat de vestingwerken buiten gebruik raakten.

De ophogingslagen konden worden gevolgd tot ca. 1 m -mv. De ophogingslagen en mogelijke lagen van de vestingwal zijn onder dat niveau nog behouden.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het proefsleuvenonderzoek.

Algemeen

1. *Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) aangetroffen?*

Ja, er zijn sporen aangetroffen in de vorm van zeer recente paalkuilen en een recente kuil. Deze bevonden zich in een serie ophogingslagen. Uit verschillende ophogingslagen konden vondsten voor datering worden verzameld.

2. *Vormen de archeologische resten behoudenswaardige vindplaatsen?*

Nee, de archeologische resten vormen geen behoudenswaardige vindplaats (zie onderbouwing in hoofdstuk 5).

3. *Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert: welke verklaring is hiervoor te geven?*

N.v.t.

Perioden en vindplaatsen

4. *Wat is per archeologische vindplaats in het onderzoeksgebied:*

- a. *de ligging, de omvang en begrenzing (verticaal en horizontaal),*
- b. *aard en complextype,*
- c. *de vondst- en spoordichtheid,*
- d. *de ouderdom en/of de aanwezige archeologische periode(s),*
- e. *de mogelijke informatiewaarde van analyses/determinaties van de vondsten en monsters op basis van de scans,*
- f. *de kwaliteit van de resten (gaafheid en conservering)?*

5. *Is er een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied?*

De ophogingslagen dateren mogelijk uit twee perioden. De onderste waargenomen, zuidelijk gelegen lagen kunnen deel hebben uitgemaakt van de (voet van de) wal van de laat 16^e-eeuwse vestingwerken, maar dan een latere fase. Ze maken dan deel uit van een grotere vindplaats, behorende bij de stad Gorinchem. De latere ophogingen hebben te maken met het bouwrijp maken van het terrein in de late 19^e eeuw. De ophogingslagen worden gerekend tot het complex 'Stad' (NS). De informatiewaarde van de vondsten betreft hoofdzakelijk de datering. Het aardewerk is gefragmenteerd, maar wel dateerbaar.

Landschappelijk

6. *Hoe ziet de bodemopbouw eruit en in hoeverre is deze aangetast door (sub)recente ingrepen?*

Tijdens het onderzoek zijn alleen ophogingslagen aangetroffen, zandige kleilagen met daarin antropogene insluitsels. De natuurlijke ondergrond is niet bereikt (diepte werkput ca. 1 m -mv).

5 Waardering en selectieadvies

5.1 Waardering van de vindplaats

De waardstelling, zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.2, specificatie VS06) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. De eerste is niet van toepassing omdat de vindplaats niet bovengronds zichtbaar is. Alleen de laatste twee niveaus zijn op deze vindplaats van toepassing. De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op haar conservering en gaafheid. De conservering geeft aan de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. De beoordeling is voor zowel gaafheid als conservering: drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit.

De ophogingslagen maken deel uit van één grote vindplaats, namelijk de stad Gorinchem. Het onderzoek heeft plaatsgevonden tot ca. een meter -mv. De overige delen van de tuin zijn ook afgegraven tot ca. een meter -mv. Dit betekent dat onder het aangelegde niveau nog ophogingslagen en vermoedelijk ook lagen van de vestingwerken aanwezig zijn. De waardering betreft daarom alleen de eerste meter vanaf maaiveld. Dit deel van de vindplaats is ruimtelijk matig bewaard gebleven en kan dus worden beschouwd als zijnde van middelhoge kwaliteit. De archeologisch relevante sporen betreffen alleen ophogingslagen. Gezien de aard van de sporen wordt de gaafheid als middelmatig gescoord. Het aardewerk dat verzameld is tijdens het aanleggen van de sporenvlakken is matig verweerd en gefragmenteerd. De gaafheid/conservering van sporen en vondsten wordt middelhoog gewaardeerd.

De waardering van beide fysieke kwaliteitscriteria is in totaal 4 punten. Dit is een score die middelmatig (< 5 punten) is en die haar het predicaat 'niet-behoudenswaardig' oplevert (tabel 3). Ook op inhoudelijke kwaliteit, uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie en ensemble, wordt de vindplaats beoordeeld met hetzelfde puntensysteem. Ophogingslagen zijn geen zeldzaamheid in de stad waarmee het criterium zeldzaamheid een lage score krijgt (1 punt). De informatiewaarde van de vondsten betreft hier vooral de datering. De ophogingslagen geven informatie over de stratigrafie in dit deel (een fractie) van de stad. De informatiewaarde is daarom middelmatig gescoord. De ophogingslagen maken deel uit van de veel grotere vindplaats Gorinchem en in die zin is er sprake van een ensemble. Omdat het slechts een fractie van de stad betreft en over de bewoning zelf nauwelijks informatie aanwezig is, wordt de ensemblewaarde middelmatig gescoord. De totale score voor de inhoudelijke kwaliteit is 5 en de waardering van de vindplaats op basis van deze criteria is dan ook middelmatig.

Tabel 3. Scoretabel waardstelling (naar KNA, versie 4.2).

Waarden	Criteria	Scores			
		Hoog	Midden	Laag	Totale score
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord			
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord			
Fysieke kwaliteit	Gaafheid		2		≥ 5 behoudenswaardig
	Conservering		2		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid			1	≥ 7 behoudenswaardig
	Informatiewaarde		2		
	Ensemblewaarde		2		
	Representativiteit	N.v.t.			

5.2 Selectieadvies

ADC ArcheoProjecten heeft reeds geadviseerd de sanering te vervolgen zonder archeologisch onderzoek. Hiermee zijn de achtertuinen tot ca. 1 m -mv ontgraven en weer aangevuld met schone grond. Het selectieadvies betreft die eerste meter -mv (dus vrijgave tot 1 m -mv). De ophogingslagen zetten door tot op een dieper niveau. Het is niet uitgesloten dat ophogingen van de wal van de vestingwerken in de diepere ondergrond beter bewaard en beter herkenbaar zijn.

Op de gemeentelijke verwachtings- en beleidsadvieskaart ligt het plangebied binnen een zone met een zeer hoge verwachting voor Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.⁷ Deze verwachting is gebaseerd op de ligging in de historische kern van Gorinchem. Geadviseerd wordt om de zeer hoge archeologische verwachting van dit kleine deel van Gorinchem te handhaven vanaf 1 m -mv.

Dit is slechts een advies, het uiteindelijke besluit tot vrijgave (voor de eerste meter onder maaiveld) wat betreft archeologie zal door de gemeente Gorinchem genomen moeten worden.

Het is niet geheel uit te sluiten dat er buiten de archeologisch onderzochte gebieden toch nog archeologische resten aanwezig zijn. Daarom merken wij op dat het aanbeveling verdient om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10.

⁷ Boshoven *et al.* 2009.

Literatuur

Boshoven, E.H., A. Buesink, H.M.M. Geerts, J.S. Krist, L.A. Tebbens, J.M.J. Willems, 2009:

Regio Alblasserwaard en Vijfheerenlanden - Een archeologische inventarisatie, verwachtings- en beleidsadvieskaart. Deventer.

Jetses, J.J., 2025: *Programma van Eisen voor een proefsleuvenonderzoek aan de Nieuwstad 52-*

60 te Gorinchem, gemeente Gorinchem. Amersfoort (PvE-nr 25-025).

Puijenbroek, F.P.J., van, 2023: *Nieuwstad te Gorinchem, gemeente Gorinchem. Een*

bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek, Amersfoort (ADC rapport 6277).

Lijst van afbeeldingen

Afb. 1.1. Locatie van het onderzoeksgebied.

Afb. 1.2. De ligging van de proefsleuf in Gorinchem.

Afb. 1.3. Het plangebied op de kaart van Jacob van Deventer uit 1563.

Afb. 1.4. Het plangebied op de stadsplattegrond van J. Blaeu uit 1649.

Afb. 1.5. Het plangebied op het verzamelplan van de Kadastrale minuut uit 1811 – 1832.

Afb. 1.6. Het plangebied op de Bonnekaart uit 1900 (Bureau militaire verkenningen).

Afb. 1.7. De opgravingslocatie gezien vanaf de wal (vanuit het zuiden).

Afb. 2.1. De sporen in vlak 1 en 2 (werkput 1).

Afb. 3.1. Boorpuntenkaart. Uit: Van Puijenbroek 2023, 31.

Afb. 3.2. Een deel van vlak 1 (werkput 1) met van links naar rechts de sporen 4, 5 (de smalle baan, zie ook het zuidwest profiel op afb. 3.5) en 6.

Afb. 3.3. Dronefoto van werkput 1 vlak 2.

Afb. 3.4. Zuidwest profiel werkput 1.

Afb. 3.5. Boven het noordelijk deel van het zuidwest profiel; onder het zuidelijk deel van het zuidwestprofiel.

Afb. 3.6. De complete tegel van vnr 1. Bovenaan: Utscheider, daaronder Jaunez et Cie, in het midden horizontaal: Jurbise, daaronder Belgique en daar weer onder, rond: modell depose.

Lijst van tabellen

Tabel 1. Overzicht van de verschillende perioden.

Tabel 2. Overzicht van de vondsten.

Tabel 3. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.2).

Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1) Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RCE en de provincies en wordt beheerd door de RCE.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RCE beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Conservering De mate waarin anorganische (aardewerk, vuursteen, metaal, glas etc.) en organische archeologische resten (bot, zaden, hout etc.) bewaard zijn gebleven.

Ensemblewaarde De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

Ex situ Niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

Gaafheid De mate van (fysieke) verstoring van de bodem en/of de (eventueel aanwezige) archeologische waarden, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang).

Herinneringswaarde De herinnering die een archeologisch monument oproept over het Verleden.

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend VeldOnderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

Informatiewaarde De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeed, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

PvA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PvE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Representativiteit De mate waarin een bepaald type vindplaats typerend is voor een periode dan wel een gebied.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Schoonheid De esthetisch-landschappelijke waarde van een archeologisch monument, die vooral in zichtbaarheid tot uiting komt.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.

Zeldzaamheid De mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.